

Uusimmigrantide lapsed Eesti hariduses

Hariduspoliitilised põhimõtted ning hariduskorraldus

Sisukord

I SISSEJUHATUS

1. Olukorra kirjeldus	3
2. Dokumendi eesmärgid	4
3. Seadusandlik taust	5

II UUSIMMIGRANTIDE LASTE ÕPPEKORRALDUSE ÜLDISED EESMÄRGID

6

III UUSIMMIGRANTIDE LASTE HARIDUSKORRALDUS

7

1. Üldised põhimõtted	7
1.1. Õpivõimalused ja koolikohustus	7
2. Korralduslikud meetmed	8
2.1. Õppekava	8
2.2. Eesti keele kui teise keele õpe	8
2.3. Emakeele õpe	9
3. Erinevate tasandite kohustused ja vastutus	9
3.1. Haridus- ja Teadusministeeriumi ülesanded	9
3.2. Maavalitsuse, kohaliku omavalitsuse ülesanded	10
3.3. Kooli ülesanded	10

IV UUSIMMIGRANTIDE LASTE HARIDUSKORRALDUSE ARENGUSUUNAD

11

LISA Kasutatud lühendid 12

I SISSEJUHATUS

1. OLUKORRA KIRJELDUS

Eesti Vabariigi põhiseaduse järgi on igal inimesel õigus haridusele (PS § 37) ning kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu (PS § 12).

Eestis elab enam kui 120 erineva rahva ja rahvuse esindaja. Ligi neljandiku Eesti elanikkonnast moodustavad II Maailmasõja järel endise Nõukogude Liidu territooriumilt Eestisse elama asunud inimesed, kelle koduseks keeleks on põhiliselt vene keel.

Mitte-eestikeelset haridust reguleerivad õigusaktid ongi siiani keskendunud Eestis enam kui kaks põlvkonda elanud immigrandidele ja rahvusvähemustele, kelle peamiseks suhtluskeeleks on vene keel.

Põhikoolis, selle üksikutes astmetes või klassides võib õppekeeleks olla mis tahes keel. Vastava otsuse teeb munitsipaal- või kohaliku omavalitsuse volikogu, riigikoolides haridus- ja teadusminister. Praegu on Eestis võimalik omandada alus-, põhi- ja keskkooli haridust eesti, vene ning eraõppeasutustes ka inglise keeles.

Hiljemalt 2007. aastal alustatakse gümnaasiumiastmes üleminekut eestikeelsele õppele (PGS § 52). Loa muus keeles toimuvaks õppetööks annab Vabariigi Valitsus (PGS § 9).

Viimastel aastatel on Eesti koolidel tekkinud esimesed kogemused uusimmigrantide lastega, kes ei valda kooli õppekeelt. Käesolevas dokumendis on esitatud peamised seisukohad ja arengusuundumused uusimmigrantide laste hariduse korraldamisel.

Uusimmigrantide lastena käsitletakse käesolevas dokumendis Euroopa Liidust, aga samuti kolmandatest riikidest saabuvate migrantide, asüülitöötajate ja pagulaste lapsi, kes soovivad alustada õpinguid eesti koolis ning kes on Eestis elanud/viibinud vähem kui kolm aastat.

Dokumendis tuginetakse Eesti Vabariigi ametlikele seisukohtadele ning olemasolevatele Eesti ja rahvusvahelistele vähemusrahvuste haridust puudutavatele õigusaktidele.

2. DOKUMENDI EESMÄRGID

Dokument on eelkõige mõeldud poliitikutele, riigi ja omavalitsuste haridusametnikele ning koolijuhtidele, kes peaksid hariduse korraldamisel erinevatel tasanditel lähtuma siin esitatud põhimõtetest.

Dokumendiga esitatakse:

- Eesti Vabariigi seisukoht uusimmigrantide laste hariduse saamise võimaluste kohta;
- ülevaade vastavatest hariduskorralduslikest meetmetest;
- kavandatavad arengusuunad ja planeeritud meetmed uusimmigrantide laste hariduskorralduses.

3. SEADUSANDLIK TAUST

Uusimmigrantide laste hariduskorralduse aluseks on rahvusvahelised ja Eesti õigusaktid.

Välisriikide kodanikud omandavad Eesti Vabariigis hariduse Eesti Vabariigi õigusaktides, rahvusvahelistes lepetes ja haridusasutuste põhikirjades ettenähtud korras (HS § 36).

Lisaks Euroopa Liidu direktiivile 77/486/EEC tuginevad uusimmigrantide laste hariduskorralduses

1) rahvusvahelistele konventsioonidele ja lepetele:

- Euroopa Nõukogu konventsioon inimõiguste ja põhivabaduste kaitseks;
- Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvaheline pakt;
- Rahvusvaheline pakt kodaniku- ja poliitiliste õiguste kohta;
- Lapse õiguste konventsioon;
- Pagulasseisundi konventsioon;
- Rahvusvaheline konventsioon rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta.

2) Eesti Vabariigi õigusaktidele ja riiklikele programmidele:

- Eesti Vabariigi põhiseadus;
- Eesti Vabariigi haridusseadus;
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus;
- Eesti keele arendamise strateegia (2004–2010);
- Riiklik Integratsiooniprogramm;
- Kodakondsuse seadus;
- Välismaalaste seadus;
- Keeleseadus;
- Vähemusrahvuse kultuuriautonoomia seadus;
- Õpetajakoolituse arengukava.

II UUSIMMIGRANTIDE LASTE ÕPPEKORRALDUSE ÜLDISED EESMÄRGID

Uusimmigrantide laste hariduskorralduses järgitakse printsiipe, mis on omased kogu Eesti hariduspoliitikale ja tulenevad UNESCO Dakari konverentsi deklaratsioonist.

Uusimmigrantide laste hariduspoliitika kujunemisel ja õppekorralduslike meetmete väljatöötamisel järgitakse järgmisi põhimõtteid:

- **Võrdsed võimalused ja hariduse kvaliteet**

Haridussüsteem on ühtne ja kindlustab võrdsed võimalused ja võrdse hariduse kvaliteedi kõigile, sh rahvusvähemustest õppuritele, olenemata nende päritolust või kodusest keelest.

- **Haridussüsteemi avatus**

Uusimmigrantide lastele luuakse võimalused keelelis-sotsiaalse valmisoleku kujunemiseks, mis võimaldab neil toime tulla ja osaleda Eesti ühiskonna liikmena. Samas toetatakse nende etnilis-keelelise identiteedi säilimist.

Haridussüsteem on avatud ning võimaldab tõrgeteta liikuda ühelt hariduse tasemelt teisele. Eelmine haridustase valmistab õpilast ette toimetulekuks järgneval haridustasemel.

III UUSIMMIGARNTIDE LASTE HARIDUSKORRALDUS

1. ÜLDISED PÕHIMÕTTED

1.1. Õpivõimalused ja koolikohustus

Põhiseaduses loetletud kõigi ja igaühe õigused, vabadused ja kohustused on võrdselt nii Eesti kodanikel kui ka Eestis viibivatel välisriikide kodanikel ja kodakondsuseta isikutel (PS § 9).

Eestis elavate välisriikide kodanike ja kodakondsuseta isikute lapsed, välja arvatud välisriikide esindajate lapsed, kuuluvad koolikohustuse alla (HS § 8 lg 6, PGS § 17).

Õppimine on kooliealistel lastel põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni kohustuslik. Koolikohustuslik on laps, kes jooksva aasta 1. oktoobriks saab seitsmeaastaseks (HS § 8 lg 1, 2).

Et teha haridus kättesaadavaks, peavad riik ja kohalikud omavalitsused ülal vajalikul arvul õppeasutusi. Seaduse alusel võib avada ja pidada ka muid õppeasutusi, sealhulgas erakoole (PS § 37).

Kohalikud omavalitsused on kohustatud tagama õppimisvõimalused kõigile lastele ja noorukitele vanuses 7–17 aastat (põihariduse omandamiseni).

Koolikohustuslike laste arvestust peab valla- või linnavalitsus. Koolikohustuse täitmist kontrollib ja loob tingimused selle täitmiseks kohaliku omavalitsuse täitevorgan koos kooliga (PGS § 17 lg 5).

Kool on kohustatud tagama õppimisvõimalused igale kooli teeninduspiirkonnas elavale koolikohustuslikule lapsele (PGS § 19).

Vanematele on koolikohustusliku lapse jaoks kooli valik vaba, kui soovitud koolis on vabu kohti (PGS § 18). See tähendab, et vanemad võivad valida lapsele kooli, aga igal lapsel on õigus pääseda oma kodule lähemasse kooli.

Põhikoolis (1.–9. klass) liigub õpilane, kui tal on õppekavas nõutavad õpitulemused saavutatud, klassist klassi koos oma vanuserühmaga. Õppimisraskuste (keelest, sotsiaalsetest, psühholoogilistest või muudest teguritest tingituna) esinemisel püütakse lapse vajadustele vastu tulla ja antakse individuaalset abi.

Juhul, kui õpilane on õppinud välisriigis, otsustab kooli õppenõukogu, mis klassis õpilane õpinguid jätkab.

Põhikoolis, põhikooli üksikutes astmetes ja põhikooli üksikutes klassides võib õppekeeleks olla mis tahes keel – munitsipaalkoolides kohaliku omavalitsuse volikogu ja riigikoolides haridus- ja teadusministri otsuse alusel. Vastava ettepaneku kohaliku omavalitsuse volikogule või haridus- ja teadusministrile teeb kooli hoolekogu (PGS § 9 lg 1).

Eesti haridussüsteemis on võimalik valida õpikohta õppekeele järgi. Üldhariduskoolide puhul on enamasti tegemist eesti või vene õppekeelega. Paljudes koolides õpetatakse osa aineid muudes keeltes (nt inglise, saksa, heebrea, rootsi).

Riiklikes kõrgkoolides on õppekeel eesti keel. Erakutseõppeasutustes, rakenduskõrgkoolides ja kõrgkoolides on õppekeel ka inglise või vene keel.

Õppimine on riigi ja kohalike omavalitsuste üldhariduskoolides õppemaksuta (PGS § 8).

2. KORRALDUSLIKUD MEETMED

2.1. Õppekava

Õpilasel on õigus valida oma huvidele ja võimetele vastav kool, valida õppeaineid koolis õpetatavate valikainete piires või õppida individuaalõppekava järgi haridus- ja teadusministri määrusega kehtestatud korras (PGS § 31 lg 1).

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava (edaspidi *riiklik õppekava*) määrab kindlaks põhikooli ja gümnaasiumi (edaspidi *kool*) õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid, riikliku õppekava põhimõtted, omandatavad pädevused, õppekorralduse alused, kohustuslikud õppeained ja tunnijaotusplaani, nõuded kooliastmete ja kooli lõpetamiseks ning kooliõppekava ülesehituse ja koostamise põhimõtted, olenemata kooli õiguslikust seisundist. Riikliku õppekava alusel koostab iga kool oma õppekava (RÕK § 1).

Eesti kool seisab eesti rahvuse ja kultuuri säilimise ja arengu eest, toetab Eestis elavate rahvusvähemuste kultuurilist identiteeti, Eestis elavate rahvaste vastastikust mõistmist ja koostööd ning arvestab Eesti suundumust integreeruda Euroopas (RÕK § 3 lg 2).

Õppesisus on esindatud inimkonna, Euroopa, Eesti, sh Eestis elavate rahvusvähemuste kultuur (RÕK § 5 lg 4).

Riikliku ja kooliõppekava koostamisel, piirkondliku koostöö kujundamisel, kooli ja klassi tasandil õpetust kavandades ja tegelikus õppeprotsessis lähtutakse järgmistest põhimõtetest:

- 1) kõigi õpilaste ja iga õpilase arengu toetamiseks on loodud tingimused ning õpilane ja lapsevanem (eestkostja, hooldaja) kaasatakse õpilase õpiteed puudutavate küsimuste arutamisse ja selle üle otsustamisse;
- 2) üldised nõuded on kehtestatud kõigile õpilastele, õpetust varieeritakse õpilaste erinevatest võimetest ja haridusvajadustest lähtuvalt (RÕK § 5 lg 1, 2).

Selleks, et eesti keelest erineva koduse keelega (emakeelega) õpilased tuleksid toime igapäevaelus, Eesti haridus- ja tööjõuturul, on muukeelsetes koolides ja õpperühmades sisse viidud kohustuslik eesti keele õpe (PGS § 9 lg 2).

2.2. Eesti keele kui teise keele õpe

Eesti Vabariik tagab eesti keele õpetamise kõigis muukeelsetes avalikes õppeasutustes ja muukeelsetes õpperühmades (HS § 4 lg 3).

Koolis või klassis, kus õpe ei toimu eesti keeles, on eesti keele õpe 1. klassist alates kohustuslik (PGS § 9 lg 2).

Muukeelse põhikooli õppekava ja koolikorraldus peavad aastaks 2007 tagama kõigile põhikooli lõpetajatele eesti keele oskuse tasemel, mis võimaldab jätkata õpinguid eesti keeles (PGS § 52 lg 1).

2.3. Emakeele õpe

Põhiharidust omandavatele õpilastele, kelle emakeel ei ole kooli õppekeel, loob kool koostöös riigi ja kohaliku omavalitsusega võimalused oma emakeele õppimiseks ja rahvuskultuuri tundmaõppimiseks eesmärgiga säilitada oma rahvuslik identiteet. Emakeele õppimiseks ja rahvuskultuuri tundmaõppimiseks võimaluste loomise tingimused ja kord on kehtestatud Vabariigi Valitsuse määrusega nr 154 2003.aastal (PGS § 9 lg 3).

3. ERINEVATE TASANDITE KOHUSTUSED JA VASTUTUS

Erinevate tasandite kohustused haridusvaldkonnas on määratletud hariduseaduses. Järelevalvet ülesannete täitmise üle teostatakse vastavalt riigikontrolli seadusele, kohaliku omavalitsuse seadusele, haridusseadusele ning põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele.

3.1. Haridus- ja Teadusministeeriumi ülesanded

- 1) uusimmigrantide laste haridusmudeli väljatöötamine;
- 2) vajalike muudatuste sisseviimine seadusandlikesse aktidesse;
- 3) muudatuste sisseviimine riiklikusse õppekavasse:
 - eesti keel teise keelena,
 - emakeele- ja kultuuri õpe,
 - hindamine, eksamid;
- 4) finantseerimisaluste väljatöötamine ja selle toimimise kindlustamine;
- 5) iga-aastane uusimmigrantide laste kohta andmete kogumine ja analüüsimine;
- 6) koolide üle monitooringu teostamine, tekkinud probleemide kaardistamine ja lahenduste otsimine;
- 7) eesti keele, sotsiaal-kultuuriliste jm õppematerjalide koostamise koordineerimine, arendamine, väljaandmise organiseerimine;
- 8) koostöö arendamine Siseministeeriumi välismaalaste osakonnaga, Sotsiaalministeeriumiga, Kodakondsus- ja Migratsiooniametiga, saatkondadega;
- 9) koostöös kõrgkoolidega õpetajakoolitusse vastavasisuliste kursuste sisseviimine;
- 10) uusimmigrantide lapsi õpetavate õpetajate täienduskoolituse (oskuste parandamiseks läbiviidavate seminaride) korraldamine;
- 11) kohanemist toetava tugivõrgustiku loomine ja arendamine;
- 12) koostöös teiste institutsioonidega erinevatele sihtgruppidele vajaliku info kättesaadavuse korraldamine ja selle pideva uuendamise tagamine.

3.2. Maavalitsuse, kohaliku omavalitsuse ülesanded

- 1) uusimmigrantide laste hariduskorralduse organisatoorsete küsimuste lahendamine (transport, keskuste töö finantseerimine);
- 2) uusimmigrantidele vajaliku info kättesaadavuse eest vastutamine, nõustamisteenuse organiseerimine, tugivõrgustiku loomine ja finantseerimine (sotsiaalne tugivõrgustik);
- 3) igal aastal andmete kogumine koolidesse saabunud uusimmigrantide laste kohta ja nende esitamine Haridus- ja Teadusministeeriumile (nimi, perekonnanimi, sünniaeg, haridus, sünnimaa, kodune keel või keeled, võõrkeelte oskus, Eestisse jäämise kestus (plaanid), mis koolis, mis klassis õpib);
- 4) eesti keelt mitteoskavatele lastele ettevalmistusklasside rajamine ja finantseerimine;
- 5) regioonis õpetajate täienduskoolituse ja koostöö organiseerimine;
- 6) koolide nõustamine õppe korraldamise küsimustes, järelevalve teostamine õppetöö organiseerimise üle, probleemide lahendamine.

3.3. Kooli ülesanded

- 1) õppetöö korraldamine seadusandlikest aktidest (IÕK, E-2 õpe, emakeele õpe, abiõpe, tugiõpe) lähtuvalt;
- 2) uusimmigrandi lapsele tugiisiku määramine;
- 3) tagasiside andmine õpilastele nende tulemuste ja saavutuste kohta;
- 4) IÕK koostamine ja rakendamine vastavalt vajadustele;
- 5) keeleõppe korraldamine õppekava osana;
- 6) riigikeele õppe korraldamine (E-2);
- 7) oma emakeeleõppeks võimaluste loomine;
- 8) kooli pidaja informeerimine uue õpilase (sh uusimmigrandi) saabumisest;
- 9) õpetajate täienduskoolitusse suunamine;
- 10) õppematerjalide muretsemine;
- 11) koostöö tagamine õpilaste vanemate või hooldajatega, erinevate ainete õpetajate vahel.

IV UUSIMMIGRANTIDE LASTE HARIDUSKORRALDUSE ARENGUSUUNAD

Lähtudes Eesti hariduspoliitika põhimõtetest (võrdsed võimalused ja kvaliteetne haridus, haridussüsteemi avatus), on uusimmigrantide lastele Eesti Vabariigi haridusseadusandlusega tagatud alljärgnevad haridusvõimalused:

- alushariduse omandamise võimalus lasteasutuses/ kooli ettevalmistusrühmas;
- tasuta õpe munitsipaal- või riigikoolis, kus õppetöö toimub eesti keeles (vajadusel ja võimalusel vene keeles);
- eesti keele (kui teise keele) õppe võimalus individuaalse õppekava järgi;
- emakeele õpe (kui rühmas on 10 sama keelega õpilast);
- individuaalse õppekava rakendamise võimalus;
- gümnaasiumisse või kutseõppeasutusse astumine võrdsel alustel Eesti põhikooli lõpetajaga.

Tulevikusuundumused:

- Uusimmigrandi laps, kes on elanud Eesti vähem kui kolm aastat ja kes astub Eesti üldhariduskooli, osaleb enne kooli minimaalselt 0,5 aasta vältel *ettevalmistavas õppes/kohandumisõppes*. *Kohandumisõpe* võib kesta kuni 1 aasta ja sisaldab endas eesti keele algõpetust (min 250 h) ning üldhariduslikke õpinguid, mille käigus püütakse õpilase teadmiste ja oskuste tase erinevates ainetes viia vastavusse tulevase kooli/klassi õppekavaga. Koolis kaardistatakse õpilase oskused-teadmised õppeaineti ja koostatakse ühiselt edasine õpingute kava. Kindlustamaks sujuvama ülemineku kooli, võib õpilane osaleda kohandumisperiodil oskusainete tundides.
- Kõik kuni 7-aastased lapsed läbivad enne kooli kohustusliku aastase eelõpetuse (sh eesti keele õppe) alushariduse omandamiseks, kindlustamaks sujuv üleminek kooli (2007).
- Sihtgruppi kuuluvate õpilaste arvu suurenemisel on otstarbekas avada *piirkondlikud kohandumisklassid uusimmigrantide lastele* ning vastavad ettevalmistusrühmad koolieelse õppeasutuse või kooli juures kuni 7-aastastele lastele.
- Uusimmigrantide lastele koostatakse *individuaalne õppekava* ning rakendatakse integreeritud eesti keele ja aineõpetust. Õpilasele võimaldatakse kolmel esimesel aastal vajadusel tugiõpetust/õpiabi kuni 3 tundi nädalas. Individuaalse õppekava raames võib pikendada uusimmigrandist õpilase õppeaega sõltuvalt tema akadeemilisest edasijõudmisest kuni 3 aasta võrra.
- Uusimmigrantidest õpilaste hindamine toimub vastavalt õpilaste hindamise korrale. Kokkuleppel vanematega võib õpilaste hindamisel üleminekuklassides rakendada sõnalisi hinnanguid.
- Kogu põhikooli ulatuses võivad uusimmigrantide lapsed, kelle kodune keel ei ole eesti keel, õppida *eesti keelt teise keelena*. Selleks töötatakse välja vastav ainekava.
- Põhikooli lõpus sooritavad uusimmigrantidest õpilased, kes on õppinud eesti keelt teise keelena *eesti keele kui teise keele eksami* (eesti keele osaoskuste eksami asemel). Eksamimaterjalid valmistatakse ette REKK-is. Võimalus on valida algtaseme- ja kesktaseme eksami vahel.
- Kui õpilane on osalenud vaid eesti keele kui emakeele tundides (st pole saanud spetsiaalset õpetust eesti keel teise keelena), tehakse tunnistusele märkus: eesti keel ei ole õpilase emakeel ning hinnatakse ikkagi vastavalt eesti keele kui teise keele aineprogrammile.
- Uusimmigrantidest õpilased on vabastatud esimese võõrkeele õppimisest. Võõrkeelt hakkavad nad õppima alates 2. kooliastmest.
- Riigi poolt tagatud monitooringu ja analüüsi tulemusel tehakse vajadusel täiendusi uusimmigrantide laste hariduskorraldusse ja valmistatakse ette õigusaktide parandusettepanekud.

LISA

Kasutatud lühendid

PS - Eesti Vabariigi põhiseadus, rahvahääletusel vastu võetud 28.06.1992 seadus nr 1

HS - Eesti Vabariigi haridusseadus, Ülemnõukogu 23.03.1992 seadus

PGS - Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, Riigikogu 15.09.1993 seadus

RÕK - Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava, Vabariigi Valitsuse 25.01.2002 määrus nr 56

IÕK - Individuaalne õppekava

REKK - Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus